

ОЛИГАРХИЧНИ ПОЛИТИКИ В БЪЛГАРИЯ И ТЯХНОТО ПУБЛИЧНО ЛЕГИТИМИРАНЕ

Ивка Цакова¹
e-mail: itsakova@unwe.bg

Резюме

Съдържанието на статията се отнася до периода на „преход към пазарна икономика и либерална демокрация“ в България след 1989 г. и разгръщащата се олигархизация на политиката при неолиберален капитализъм. Проблемът, заложен в заглавието, се изяснява чрез приложение на критическия метод, изведен от критически социални теории (А. Грамши, К. Крауч, Д. Харви и др.). На базата на работни определения за олигархична власт и олигархична политика/политики са очертани три начина за публично легитимиране на олигархични политики в България: а) пренасочване на общественото внимание от интереси към ценности; б) постигане на неолиберален консенсус в държавата, партиите и гражданското общество; в) олигархично завладяване на медиите чрез неолиберална пропаганда.

Ключови думи: Български преход, олигархична политика/политики, неолиберализъм

JEL: A13, D63, D72, E71, P16

Увод

През последните 30 години в българското публично пространство упорито се разпространява идеологемата за преход към либерална демокрация и пазарна икономика. Напоследък става ясно, че демокрацията в нашата страна не е представителна, тъй като благодарение на решенията на държавните институции в България през този период страната се оказва на „челни“ позиции по бедност, неравенство и корупция в Европейския съюз. Най-печеливши от „демократичните“ промени са ограничен брой богати частни лица – т. нар. „нови български капиталисти“ (най-богатите от тях наричам олигарси), които стават такива не чрез пазарна конкуренция, а с помощта на партии и правителства, които управляват в годините. Това означава, че политиките на държавата (закони и административни актове) само се наричат публични – в смисъл демократични и обслужващи обществения интерес. Не приемам обобщаващия дискурс за публични политики и смятам, че в рамките на днешното публично управление трябва да се разграничат

¹ Доцент, доктор, катедра „Политология“, факултет „Международна икономика и политика“, УНСС

демократични от олигархични политики. В настоящото изложение ще се фокусирам върху олигархичните политики и начина на тяхното публично легитимиране.

Работни дефиниции за олигархична власт и олигархична политика/политики

Преди да дам свои работни дефиниции за олигархична власт и олигархична политика/политики, ще посоча някои данни на Credit Suisse, Merrill Lynch и Forbes за концентрирано богатство и власт в страната, отразени в български сайтове (Епицентър, 2015; Български журнал, 2017; Forbes, 2013). Според Credit Suisse, в края на 2015 г. 59 300 българи са сред 5-те % най-богати хора в света, а 237 000 души са сред 10-те % най-заможни жители на планетата. Следователно, от приблизително 7 милиона души население на България само над 200 000 души са се облагодетелствали от „демократичните“ промени след 1989 г. Това са около 3% от пълнолетните българи! Разбира се, всички тези хора не могат да се нарекат олигарси, а по-скоро става дума за забогатели, спечелили от прехода, заможни хора. Според Merrill Lynch в началото на 2017 г. трите региона с най-голяма концентрация на милионери в света са: Латинска Америка, Близкият изток и Източна Европа. България се нарежда на четвърто място в класацията по брой на милионерите в Източна Европа (след Полша, Чехия и Словакия), но е на първо място по брой мултимилионери на глава от населението. Милиардерите в България са петима, а милионерите – десет хиляди. И последно, списание Forbes през 2010 г. за пръв път обявява имената на най-богатите българи (21 на брой). Това са: Пламен и Атанас Бобокови, Васил Божков, Цветелина Бориславова, Цветан Василев, Гриша Ганчев, Красимир Гергов, Братя Диневи, Огнян Донеv, Сашо Дончев, Иво Каменов, Марин Митев и Тихомир Митев, Богомил Манчев, Цеко Минев, Ивайло Мутафчиев, Младен Мутафчийски, Симеон Пешов, Петя Славова, Митко Събев. През 2012 и 2013 г. в българската версия на списание „Форбс“ се правят класации на „най-богатите и влиятелни българи“ в страната като списъкът се разширява до 50 човека, включвайки не само бизнесмени, но и политици. Скоро след това тези класации са преустановени на фона на голямото обедняване.

В настоящото изложение ще става дума за политики в защита на богатството, което притежават не просто богати (плутократи), заможни хора, а екстремно богати и овластени индивиди (олигарси), зад които стоят големи компании и банки. Тези мощни малцинствени интереси, според Колин Крауч, в условия на постдемократия заставят политическата система да работи в

тяхна полза, превръщайки държавата в „своя частна дойна крава“ (Крауч, 2012, с. 28).

Олигархичната власт най-общо може да се определи като власт на голямото богатство (едър бизнес, големи пари), власт на олигарси, които трансформират своето богатство в политическа власт – концентрирана, монополна, сенчеста, сложно структурирана в мрежи и йерархии. Тази „концентрирана материална власт“ се основава на парите, за разлика от демократичната власт, която е дисперсирана и нематериална и се базира на права на участие за мнозинството – право на глас и други права (Winters, 2011b). Олигархичната власт може да се обясни през призмата на „трите лица на властта“ (Lukes, 1974): вземане на решения (decision making), формиране на дневен ред (agenda setting) и контрол върху мисленето (thought control) и има три измерения – икономическо, политическо и идеологическо.

Олигархичната власт е съпроводена с олигархична политика/политики от страна на държавни и наддържавни институции. *Олигархичната политика* дефинирам по Джефри Уинтърс (Winters, 2011a, pp. 1-25) като „политика в защита на богатството“ (politics of wealth defense) – на огромно по своите мащаби „материално богатство“, което овластява политически неговите притежатели, олигарсите. Понятието „защита на богатството“ има два компонента: „защита на собствеността“ (property defense) и „защита на доходите“ (income defense). Държавата е основен защитник на правото на частна собственост на всички своите граждани, в т.ч. на ултрабогатите, чието право на собственост е всъщност „право на богатство“. Олигарсите (като най-богати капиталисти) полагат усилия не само да защитят своето богатство (като собственост), но и да го увеличат (като доходи). Следователно, олигархичната политика е политика в защита на богатството и доходите на свръхбогатите. Тази защита се осъществява с помощта на държавата и нейните институции. Олигархичната политика се свързва с осигуряване на частни блага и корпоративно благодетелстване на малцина (corporate welfare), докато демократичната политика е насочена към публично (общо) благо и респ. към социално благополучие (social welfare) на повече хора.

Свръхбогатото малцинство е изправено пред две основни заплахи в процеса на натрупване на богатство и доходи: облагане с данъци и финансови регулации. От тези заплахи се извеждат две основни групи *олигархични политики* – политики за намаляване на данъците за богатите и политики за дерегулация на финансовите пазари (Kelly, Volscho, 2014). Тези олигархични политики водят до срыв на представителното управление. Тук само ще вметна, че като трета заплаха пред олигарсите е посочена дейността на автентични леви партии, синдикати и социални движения.

Данъчните закони в България са ярък пример за олигархични политики в областта на данъчното облагане. Регресивният „плосък данък“ е в защита на богатите, както и липсата на необлагаем минимум, на диференцирана данъчна ставка за стоки от първа необходимост и др. В страната има клонове на множество чужди банки, но сред основните акционери на банките с български частен капитал са: Цветелина Бориславова (Българо-американска кредитна банка), Петя Славова (Инвестбанк), Цеко Минев и Ивайло Мутафчиев (Първа инвестиционна банка), Иво Каменов (Централна кооперативна банка) и др. Тези особено богати българи се ползват от защитата на държавата чрез различни нейни действия (липса на строги финансови регулации, държавна помощ при необходимост и пр.).

Други олигархични политики в България са решенията (закони и подзаконови актове) за приватизация, за създаване на монополи, за сключване на международни договори с корпоративни гиганти, за вземане на държавни заеми от големи частни банки, за спечелени търгове за обществени поръчки и концесии. Новият Закон за концесиите от 2018 г. спокойно може да се нарече „олигархичен закон“, тъй като в него се съдържат текстове, които привилегирова големи компании. В Приложение № 3 към закона, което се отнася до „социални и други специфични услуги“ се предвижда концесиониране на такива услуги като например: „услуги по държавно управление в областта на отдиха, културата, спорта и религията“, услуги в областта на външните работи, дипломатически и консулски услуги в чужбина, услуги, свързани с външноикономическа и външна военна помощ, „услуги на правораздаването и съдебната дейност“ и т.н.

Много други примери могат да се дадат за олигархични политики в България, но целта на настоящото изложение е друга – да обясни как се извършва публичното легитимиране на тези политики и защо хората се подчиняват (доброволно) на институции и политици, които вземат ключови решения в защита на голямото богатство. Правя уговорката, че освен олигархични политики в интерес на свръхбогатите, държавните институции вземат много други решения (политики), които засягат различни области на обществения живот – социални, икономически, здравни, образователни, екологични политики и пр.

Публичното легитимиране на олигархични политики в България става по три основни начина: а) пренасочване на общественото внимание от интереси към ценности; б) постигане на неолиберален консенсус в държавата, партиите и гражданското общество; в) олигархично завладяване на медиите по модела на неолибералната пропаганда.

Пренасочване на общественото внимание от интереси към ценности

Синтезиран отговор на въпроса защо гражданите избират и преизбират политици, чиито ключови решения (олигархични политики) обслужват най-богатите, дава Дани Родрик в статията „Как управляват богатите?“ (Rodrik, 2014). Това става чрез предприети стратегии по време на избори за „производство на обществено съгласие“ чрез пренасочване на общественото внимание от интереси към ценности, от базови материални потребности към политики на идентичност, национализъм, сектанство и др.

Изместването на фокуса от социални и икономически интереси към културни ценности обвързвам с упражняване на „мека власт“ с цел контрол върху мисленето на хората. Днешното представително управление се заменя с оформяне и управление на общественото мнение. През последните години в публичната сфера у нас се акцентира върху теми, които силно поляризират и разделят хората. Такава е дискусиата във връзка със „Стратегия за защита на детето“, Истанбулска конвенция, с проблеми за равнопоставеност на половете, интеграцията на роми, бежанци и др. Подобни политики на идентичност очертават граници около определена група (етническа, религиозна и пр.) и мнозинството се настройва срещу нея вместо срещу богатите и овластените. Популистки апели (най-вече националпопулистски) също насочват обществения гняв към различни малцинства, но не и към олигархичното малцинство. Отклоняването на общественото внимание от интереси към ценности води до нарастващо неравенство, фрагментирано общество и отчуждение от политиката, разбирана като общностни дела.

Базовите интереси и потребности на хората са свързани с проблема за социално-икономическо равенство, а ценностите им – с равенство най-вече в културната сфера. Политическото равенство намира израз в принципа „един човек – един глас“ в свободни и честни избори. И понеже неравенството в богатството и доходите в България е огромно, общественото внимание се насочва към търсене на културно и друго равенство – в защита на „различните“ в етническо, полово, сексуално, религиозно и културно отношение. Освен това, дискурсът за равенство се измества от дискурса за повече справедливост. Неолибералното рамкиране (framing) на обществения дебат изключва теми, свързани с драстично социално-икономическо неравенство, чудовищна бедност и мизерия, в която са изпаднали големи маси от българското население. Това се прави, защото ако подобни въпроси се дискутират, неминуемо ще стане дума за съсредоточаване на богатство и доходи в ръцете на ограничен кръг хора, които са забогатели за сметка на всички останали. Така наречените олигарси разполагат с „материална власт

на парите“ и в техен интерес е монетаризиране на всички ценности и „финансиализация на ежедневието“.

В тази връзка е и пренасочване на обществения фокус от публични блага към публични (социални) услуги. Въвежда се дискурсът за предлагане на услуги, а не за осигуряване на блага. Здравеопазване, образование и социални грижи се третират като области на пазарни отношения, сфери на комодификация и комерсиализация, където се предлагат услуги, а не блага, свързани с полагащи се на гражданите права. В дискусиата около отложеното влизане в сила на новия „Закон за социалните услуги“ (2020) така и не се постави въпросът, че повече обществени услуги за повече хора могат да се предоставят чрез прогресивно данъчно облагане на най-богатите данъкоплатци, а не чрез държавни заеми от големи частни банки.

Конструиране на неолиберален консенсус в държава, партии и гражданско общество

Вторият начин за публично легитимиране на олигархични политики е чрез конструиране на неолиберален консенсус в три области: в държавата, партиите и гражданското общество. В постигнатото съгласие на основата на неолиберализма (като икономическа теория, превърната в политическа програма за действие и доминираща идеология) в трите области, очертани от Дейвид Харви в книгата му „Кратка история на неолиберализма“ (Harvey, 2005, pp. 39-63), откривам замаскирани олигархични влияния. Зад масово разпространените и възприети неолиберални илюзии за индивидуална свобода, свободен пазар и свободна търговия се прикрива концентрирано богатство и власт в ръцете на ограничен кръг хора.

Под булото на неолиберален консенсус между различни партии, които са били на власт в годините на прехода (леви, десни, центристски), в страната ни се извършва приватизация на държавна собственост от времето на държавния социализъм (при това законно!), от която печелят малка група хора, както и опити за приватизация на политиката от новите български капиталисти-олигарси. Красноречив е случаят с медийния олигарх и депутат Делян Пеевски, който през 2013 г. се опита да приватизира държавно насилие в стремежа си да оглави ДАНС.

Новите български капиталисти са своеобразни „политически капиталисти“, „капиталисти без капитализъм“ (Селени, 2019, с. 288), които стават такива с помощта на партии и правителства, а не чрез пазарна конкуренция. „Железният закон на олигархията“ на Робърт Михелс в България е в пълен ход и се отнася не само до партиите, а до всички организации, вкл. държавата. Политиката през последните години все повече се олигархизира като

олигархичният компонент в публичното управление взема надмощие над демократичния. Като свидетелство за трансформация на богатство в политическа власт и обратно могат да се посочат няколко факти. Георги Гергов става член на Изпълнителното бюро на БСП, Делян Пеевски – депутат от ДПС, Николай Бареков – евродепутат, Христо Ковачки създава партия „Лидер“, Веселин Марешки – партия „Воля“, ДПС е обвързана с „обръчи от фирми“ и пр.

Финансирането на изборите у нас от големи частни донори като механизъм за олигархизация на политиката води до това, че партиите не се стараят да осигурят представителство на големи социално-групови интереси, а занимават публиката с представления, политическо шоу и симулации на ляво-дясно противопоставяне. Вместо обединения на съмишленици около общи ценности, българските партии се превръщат в своеобразни търговски дружества, обслужващи тесен кръг партийни функционери. Традиционните леви и десни партии в България се наричат „системни“, което означава, че подкрепят системата на неолиберален капитализъм. Когато спечелят властта и съставят правителства, тези партии осъществяват неолиберални политики на либерализация, приватизация и дерегулация в полза на едрия капитал (български и чуждестранен), придружени с политики за орязване на социалните разходи. Това са олигархични политики, които се легитимират като публични политики с внушението, че са в интерес на всички граждани. Антисистемни партии (като например Атака), попадайки в парламента, а и в управлението, също влизат в неолибералната схема.

Гражданското общество в България също се конструира (създава се изкуствено и целенасочено, а не се заражда „отдолу“) по неолиберален образец около проектно-ориентирани неправителствени организации. Най-популярните от тях са създадени и финансирани от големи частни донори или от САЩ като световен хегемон. Частни аналитични центрове, институти и фондации конструират демокрация и гражданско общество у нас около неолиберални (вкл. евро-атлантически) ценности (*democracy building, civil society building*). Свръхакцент е поставен върху свободата на индивида – всеки е отговорен за своя житейски успех или провал. Разпространява се неолибералната илюзия, че индивидуална свобода може да се постигне чрез „свободен пазар“, „свободна конкуренция“ и „свободно предприемачество“. Правят се внушения, че всички могат да станат предприемачи с труд и талант. В публичното пространство не се говори за капиталисти. Съвсем не е случайно, че шефове на големи работодателски организации (КРИБ и БСК) във времето стават лица като И. Прокопиев, О. Донев, К. Домусчиев, С. Дончев, които се възприемат като богати предприемачи, а не като изключително богати капиталисти. Едва напоследък те са наричани олигарси.

Отскоро започна да се прави разграничение между дребен, среден и едър бизнес (капитал) в условия на епидемична криза, свързана с Covid-19.

Осезаемо е влиянието на световния олигарх-милиардер Джордж Сорос върху българската политика с неговото „Отворено общество“. Работещите в неговите институти и фондации неолиберални експерти напоследък предпочитат „борба с олигархията“ независимо, че са финансирани от световния олигарх. Действията на подобни могъщи неолиберални глобални идеологически апарати (в смисъла на А. Грамши) допринасят за разпадане на общности, атомизация и индивидуализация под лозунгите за „демократично гражданско общество.“

Олигархично завладяване на българските медии

Последният начин за легитимиране на олигархични политики в масовото съзнание като демократични се извършва чрез олигархично завладяване на българските медии по модела на пропаганда, разработен от Н. Чомски и Ед. Хърман в книгата им „Фабрикуване на съгласие: Политическа икономия на масмедията“ (Herman, Chomsky, 1988). Чрез неолиберална пропаганда се извършва „промиване мозъците на хората“ с помощта на няколко филтъра, през които преминават политическите новини преди да достигнат до публиката: а) съобразяване с интересите на собствениците; б) отчитане интересите на рекламодатели и спонсори; в) предоставяне на политическа информация от два основни източника – правителство и частни мозъчни тръстове (think-tanks); г) натиск върху журналисти, оспорващи ползите от пазарната конкуренция (свободния пазар) и консумативния капитализъм. С помощта на тези филтри обществени и частни медии изпадат в олигархичен плен.

Актуалната политическа информация в българските медии се селектира по модела на неолибералната пропаганда чрез посочените филтри, за което могат да се дадат множество примери. Собственици на основни електронни и печатни медии са едри капиталисти-олигарси като Делян Пеевски, Кирил Домусчиев, Иво Прокопиев и др. Основни рекламодатели и спонсори са големи компании и банки (български и транснационални), с които българското правителство контактува по изготвяне на свои политики (вкл. политики в защита на богатството). Оповестяването на актуални новини за вътрешна и външна политика в медиите (обществени и частни), както и анализът на цялото политическо съдържание в тях като факти, събития, процеси, противичащи по света и у нас, се съобразяват и селектират по начин, който да не засегне интересите на богатите и овластените.

Медийният дебат се „рамкира“ така, че властта на най-богатите българи да остане невидима (в сянка) и извън публичен контрол и отчетност. Примерът, който ще дам е за хазартния бизнес на Васил Божков, от когото няколко

години не се събират дължимите данъци, но тази информация не прониква в нито една телевизия или вестник. В същото време, неолиберални анализатори непрекъснато говорят за значението на правовата държава, която гарантира частната собственост на всички граждани от различни посегателства, но пропускат да кажат, че същата тази държава определя разпределението на богатство и доходи в обществото чрез олигархични политики за данъчно облагане. Данъците в България са регресивни (т. нар. „плосък данък“), бюджетът се пълни основно с косвени данъци от населението, а не от преки (данък печалба и др.) на най-богатите данъкоплатци. Възникнала е цяла „индустрия за защита на доходите“ на най-богатите (олигарси), в която са наети високо платени специалисти – адвокати, счетоводители, консултанти, лобисти на специалните интереси на едрия капитал, мозъчни тръстове за оформяне на публичния дебат в неолиберална посока, оплетени в различни политически (в това число олигархични) мрежи по цялото земно кълбо. Тези специалисти притежават експертиза за условията на различни юрисдикции, офшорни зони, умения за придобиване на монополни позиции в даден сектор, за създаване на фирми-фантоми и пр. Всички са наясно, че богатите забогатяват все повече и повече, но не всички разбират, че това се дължи на олигархичните политики, свързани с данъчните закони и политиките на преразпределение (Winters, 2011b).

По-известните „мозъчни тръстове“ в България, финансирани от големи частни донори и оформящи медиен и политически дневен ред по неолиберален пропаганден модел, са: Институт „Отворено общество“, Институт за пазарна икономика, Институт за либерални стратегии, Център за изследване на демокрацията и много други. Към тези центрове и институти могат да се прибавят и социологически агенции, които оформят съответно обществено мнение. Действията на конкретни социологически агенции и конкретни частни институти са определени като участници в „мрежите на прехода“ в България в качеството им на „фабрики на данни“ и „фабрики за аргументи“ (Деянова, 2008), произвеждащи данни и аргументи в интерес на тези, които им плащат. Към това идеологическо измерение на олигархичната власт добавям и упражнения натиск от правителството и притежателите на „големи пари“ върху разследващи журналисти, установили зависимости между едри капиталисти и политици (например Г. Шекерова, М. Бенатова, С. Великова, В. Иванов, журналисти от сайта „Бивол“).

В олигархично превзетите български медии става възможно овладяване и „канализиране“ на гражданската енергия при двете вълни на антимонополни и антиолигархични протести в България през 2013 г. Първата протестна вълна е срещу високите сметки за ток, а втората – срещу опита за назначаване на олигарха Делян Пеевски за шеф на ДАНС. В публичното

пространство тези протести се легитимират като граждански, макар да са социални протести. Като позитивен резултат (в обществена полза) от протестите бих открила разграничението между протестиращи граждани от „протестъри“ (срещу заплащане).

В доклада на „Репортери без граница“ през 2016, посветен на медийните олигарси в света, е включен и Делян Пеевски. Освен като медиен собственик и депутат, той е описан и като kingmaker, който чрез своята „сенчеста медийна империя“ може да предизвиква смяна на правителства и да оформя парламентарни мнозинства. Медиите на Пеевски са описани като „медийни бухалки“ за заплашване на хора, които го обвиняват в корупция, пране на пари, контрабанда на цигари и пр.

В България като най-бедната и най-корумпирана страна-членка на Европейския съюз се прилагат изкусни политически стратегии за подвеждане и заблуждаване на хората с цел постигане на доброволно подчинение. Такъв е примерът със съблазните за бързо забогатяване чрез игри на късмета и различни лотарии, чиято цел е вместо заклеяване на богатите – идентифициране с тях и обединяване около общ стремеж към бързо забогатяване. Създателите на българската версия на телевизионното шоу „Искам да стана милионер“ я наричат „Стани богат“, защото печалби от милиони изглеждат скандално на фона на голямата социална мизерия. Подобен е случаят и с наскоро избухналият скандал с „националната лотария“ и хазартния бизнес на Васил Божков, който в момента е извън страната, обвинен в множество престъпления.

Убеждаването на българските граждани, че живеят в демократична, правова и социална държава, напоследък става все по-трудно. Това е така, защото властта на институциите намира израз в своето „второ лице“ – невземане на решения в интерес на мнозинството. Не се вземат решения за въвеждане на прогресивен корпоративен данък, за диференцирана ставка на ДДС на стоки от първа необходимост, не се събират дължимите по закон концесионни и др. такси (опрощават се от държавата), няма убедителни присъди за организирана престъпност по високите етажи на властта. Не се отнемат апартаментите на корумпирани политици, свързани със скандала „Апартамент-гейт“, а само се освобождават от заеманите политически постове... Общественото внимание умело се отклонява от тези въпроси чрез политики на скандала и популистки обещания.

Заклучение

В заключение, ще открия накратко възможни пътища и евентуални решения за редукция на неравенството и концентрираното богатство и власт в ръцете на една олигархична върхушка. Това е наложително, защото разо-

чарованията от изминалите 30 години на уж демократични промени в България са огромни. Засега антиолигархичната съпротива е само вербална, но се очаква в близко бъдеще да придобие организирани форми на колективно действие. Това ще стане чрез предефиниране на „ново ляво“ и „ново дясно“, чрез което ще се възстанови продуктивна конкуренция между различни алтернативи за публично управление. На ход са нови политически и граждански субекти – партии, синдикати, работодателски организации и социални движения, които ще успеят да се еманципират от „големите пари“ на наши и чужди олигарси и ще върнат смисъла на политиката като сфера на общностни дела. За подобен демократичен обрат ще способстват обединените усилия на групи за експертен натиск, състоящи се от критични и социално ангажирани интелектуалци, предлагащи контраекспертиза на неолибералните специалисти. Това е възможно при очерталата се напоследък криза на неолибералната глобализация/американизация и на неолиберализма като доминираща идеология. Все повече хора (по света и у нас) се убеждават, че не всичко в човешкия живот подлежи на покупко-продажба – особено по отношение на безценни базови права и публични блага в сферата на здравеопазване, образование и др. Нови форми на граждански активизъм биха могли да доведат до редукция на свръхконцентрирано богатство и власт в ръцете на малцина, предизвиквайки определена демократична дисперсия на доходи и политическо участие сред по-широки слоеве от населението.

Използвана литература

- Български журнал (2017). В България имало петима милиардери и 10 хил. милионери. [online] (Balgarski zhurnal, 2017, V Bulgaria imalo petima miliarderi i 10 hil. milioneri), available at: <http://bgjournal.info/v-balgariya-imalo-petima-miliarderi-i-10-hil-milioneri/> (accessed 25 May 2019)
- Деянова, Л. (2008). Полето на общественото мнение между „фабриките на данни“ и „фабриките на аргументи“, в Мрежите на прехода: Какво всъщност се случи в България след 1989 г., Изд. „Изток-Запад“, София, с. 375-408. (Deyanova, L. 2008, Poletoto na obshtestvenoto mnenie mezhdur „fabrikite na dannii“ i „fabrikite na argumenti“, v Mrezhite na prehoda: Kakvo se sluchi v Bulgaria sled 1989 g., Izd. „Iztok-Zapad“, Sofia, s. 375-408).
- Епицентър (2015). 59 300 българи са сред 5-те процента най-богати хора в света, 21.10.2015 [online], (Epitsentar, 2015, 59 300 balgari sa sred 5-te protsenta nay-bogati hora v sveta), available at: <http://epicenter.bg/article/59-300-balgari-sa-sred-5-te-protsenta-nay-bogati-hora-v-sveta/83485/4/54> (accessed 15 May 2020)
- Крауч, К. (2012). Постдемократия, УИ „Св. Кл. Охридски“, София. (Krauch, K. 2012, Postdemokratsia, UI „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia).

- Селени, И. (2019). От държавен социализъм към посткомунистически капитализъм: критически поглед, Изд. „Изток-Запад“, София. (Seleni, I. 2019, *Ot darzhaven sotsializam kam postkomunisticheski kapitalizam: kriticheski pogled*, Izd. Iztok-Zapad, Sofia).
- Forbes (2013). Най-влиятелните българи 2013: подреждане, методология и някои важни бележки, [online] (Forbes, 2013, *Nay-vliyatelnite balgari 2013: podrezhdane, metodologia i nyakoi vazhni belezhki*) available at: <http://forbesbulgaria.bg/2013/10/30/най-влиятелните-българи-2013-подреждане-м/> (accessed 1 May 2019)
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford University Press, Oxford.
- Herman, Ed. and Chomsky, N. (1988). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. Pantheon Books, New York.
- Kelly, N. J. and Volscho, T. (2014). *The Politics of Oligarchy: Taxation, Financial Regulation, Power Resources, and the Super-Rich in the United States, 1918-2012*, 30 May [online], Published at SSRN, available at: <https://ssrn.com/abstract=2444375> (accessed 18 May 2020)
- Lukes, St. (1974). *Power: A Radical View*, Macmillan, London.
- Reporters without Borders (2016). *Media Oligarchs Go Shopping*, available at: <https://rsf.org/sites/default/files/2016-rsf-report-media-oligarchs-gpo-shopping.pdf> (accessed 12 May 2020)
- Rodrik, D. (2014). *How the Rich Role*, Project Syndicate, 10 Sept. [online], available at: <https://www.project-syndicate.org/commentary/dani-rodrik-says-that-widening-inequality-drives-economic-elites-toward-sectarian-politics?barrier=accesspaylog> (accessed 12 May 2020)
- Winters, J. (2011a). *Oligarchy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Winters, J. (2011b). *Oligarchy and Democracy (Democratic Institutions aren't sufficient in themselves to keep the wealthy few from concentrating political power)*, *The American Interest*, 28 September [online], available at: <https://www.the-american-interest.com/2011/09/28/oligarchy-and-democracy/> (accessed 12 May 2020)

OLIGARCHIC POLICIES IN BULGARIA AND THEIR PUBLIC LEGITIMATION

Assoc. Prof. Ivka Tsakova, PhD
Department of Political Science
Faculty of International Economics and Politics
University of National and World Economy
e-mail: itsakova@unwe.bg

Abstract

The content of the article refers to the period of “transition to a market economy and liberal democracy” in Bulgaria after 1989 and the unfolding oligarchization of politics under neoliberal capitalism. The problem posed in the title is clarified by applying the critical method derived from critical social theories (A. Gramsci, C. Crouch, D. Harvey, etc.). Based on working definitions of oligarchic power and oligarchic politics/policies, three ways for public legitimization of oligarchic policies in Bulgaria are outlined: a) redirection of public attention from interests to values; b) reaching a neoliberal consensus in the state, parties and civil society; c) oligarchic capture of the media through neoliberal propaganda.

Key words: Bulgarian transition, politics of oligarchy, oligarchic policies, neoliberalism

JEL: A13, D63, D72, E71, P16